

Resp. ad 1. D. Ex defectu successionis prophetarum postquam canon sub Esdra jam firmatus fuerat, C. alia de causa N. Canon Scripturarum divinarum, uti compertum est, sub Esdra, cooperantibus prophetis qui illa floruerunt ætate, firmatus fuerat (1). Hoc porro in canone si paucos tractus excipias, libri hebraice conscripti repositi sunt (2); quoad reliquos qui vel aliena fuerant lingua exarati (3), vel posthac conscripti sunt, in magna semper veneratione penes Hebræos extitisse, sive ante sive post Christum, exploratum est ex testimonio ipsius Josephi, qui ex defectu prædictæ successionis saltem certæ prophetarum, unice causam accessit quare nec eandem fidem, nec eandem auctoritatem nacti sint hi libri ac primi in canonem Esdrinum relati obtinebant (4). Constat præterea id ipsum ex Thalmude in quo non solum ex illis testimonia allegantur velut auctoritas, sed aperte præterea inter hagiographa scripta recensentur (5). Quod igitur facere nequivit synagoga spiritu prophetico destituta, catholica effecit Ecclesia a Christo atque apostolis docta, ac infallibilitate prædita (6).

Ad 2. D. Id est Christus Dominus non commemoravit nisi Legem, Prophetas, et Psalmos, quia ita ferebat usus et distinctio quæ tunc temporis in valescebat,

protestantibus afferri consueverunt adversus libros deuterocanonicos, tum etiam ut occasionem haberem magis evolventi quod ad hos libros spectat, eorumdemque divinam auctoritatem.

(1) Omnes docti in eo conveniunt non a solo Esdra, sed præterea a cooperantibus eius qui *magnæ synagogæ* nomine donabantur, confectum canonem fuisse.

(2) Tum in prophetia Jeremiæ, tum in prophetia Danielis partes occurrunt lingua chaldaica conscriptæ.

(3) Tales sunt liber *Sapientiæ*, *Baruch*, fragmenta seu ut vulgo dicuntur additiones libri Esther, pars deuterocanonica prophetiæ Danielis, quæ chaldaice tantum habentur.

(4) En verba Josephi ex lib. I. cont. Appionem n. 8. « Ceterum ab imperio Artaxerxis ad nostram usque memoriam sunt quidem singula literis mandata; sed nequaquam tantam fidem et auctoritatem meruerunt, quantum superiores illi libri, propterea quod nimis explorata fuit successio prophetarum. » Edit. Haverc. tom. II, p. 441.

(5) Sane in tract. *Perahhot* fol. 48. in tract. *Herubim* fol. 54, et 61. tract. *Haghiqia*, fol. 12. tract. *Yebamot*, fol. 65. tract. *Ketubot*, fol. 110. tract. *Baba-Kamma*, fol. 52. tract. *Baba-batra*, fol. 38-143. tract. *Sanhedrin*, fol. 100. bis. Item in *Medrasch-rabbâ* sect. *Mikketz*. § 91. sect. *Hereschit* § 8. allegatur textus ex libris quos nos deuterocanonicos vocamus tanquam ex libris sacris, ita ut mirum sit Jahniun in sua *archæol. germanica*, Vien. 1802. tom. I, p. 156. § 29. potuisse affirmare thalmodistas minime hosce libros allegare. In censum porro *Hagiographorum* eosdem libros a Thalmude referri aperte constat ex tract. cit. *Baba-batra*, fol. 92. *verso*, ubi legitur: « Raba quæsit a Raba-bar-Mari: unde provenit proverbium hoc populare: *Arbor sterilis deambulat; et confert se ad arborem infructuosam* (nempe juxta glossam Yarchi, qui sibi assimilantur simulantur); respondit: hoc scriptum est in lege, repetitur in prophetis, et iterum in hagiographis... In hagiographis enim dictum est: *Omnis avis ad similem sibi con-jungitur*. » Porro *thosephot Chemarâ* testantur hunc versiculum nusquam reperiri in *canone clauso*, sed inveniri posse in libro Ben Sira (Jesu filii Sirach). Reipsa hic textus legitur Ecclesiastici XIII, 20, nisi quod ibi legitur *caro* (animal), in Thalmude vero *avis*. Et hæc quidem accepta referre debeo cl. Drach, qui in cognitione Thalmudis nemini facile secundus est, quique fortasse hoc de argumento peculiarem dissertationem editurus est. Cf. præterea Janssens in cit. *Hermeneutique sacrée*. § 7, p. 52.

(6) Singularis protestantium agendi ratio est, qui adeo deferunt synagoge ut ejus judicio penitus acquiescant, quantum infallibilitate destituta fuerit, contra vero insurgant adversus Ecclesiam cui Christus ejus conditor solemniter ad hoc pollicitationes fecit.

C. ad ceterorum librorum exclusionem N. Propositio affirmans non importat natura sua sensum exclusivum: ut igitur aliquid conficerent adversarii, deberent ostendere Christum alicubi eos reprobasse, quod tamen ipsis plane est impossibile.

Ad 3. N. vel D. Expresse seu appellando ad aliquem librum peculiarem, Tr. æquivalenter N. Mirum nemini esse debet nullum in specie librum appellari a scriptoribus N. T. cum contraria tunc temporis consuetudo id non ferret: ut plurimum enim afferbantur effata ex libris sacris generatim tanquam ex *Scriptura*, aut apertis allusionibus contenti erant scriptores sacri quibus veluti digito indicabant ad quos libros sese referrent (1). Jamvero non semel in libris N. T. apertæ ejusmodi allusiones occurrunt ad loca librorum deuterocanoniorum, e. g. *Luc.* XII, 49. — *Ecclesiastici* XI, 49. *Rom.* I, 20. *Sap.* XIII, 4. *Hebr.* XI, 54. — *I Machab.* II, 59. *Epist. Jac.* I, 12. — *Ecclesiastici* XIV, 48. *Ibid.* II, 4. — *Ecclesiastici* XLII, 4. et alibi passim. Cum igitur apertissime apostoli in scriptis suis vel iisdem phrasibus interdum utantur, quæ in libris deuterocanonice reperuntur, vel dicta et historias allegent quæ non nisi in iisdem referuntur libris, eadem plane ratione qua ad loca et historias alludunt contentas in libris protocanonice, quid de illis libris revera senserint abunde ostendunt.

Ad 4. D. Publice legebantur in ecclesiis ex versione Alexandrina libri deuterocanonice uti Scriptura divina juxta divinam et apostolicam traditionem, C. uti libri apocryphi, eaque sola de causa quod reperirentur in versione Alexandrina N. Totum enim hoc systema nuper ab adversariis excogitatum, arbitrarium est ac manifeste falsum. Et sane certum est ex dictis I. Hebræos ipsos magna semper in veneratione hos libros habuisse, eosdemque in classe hagiographorum retulisse; 2. Christum et apostolos ex illis testimonia allegasse atque ad eos pluribus in locis alluisse; 3. uti ex dicendis patebit, antiquissimos patres ad eos libros tanquam divinos, divinamque Scripturam appellasse; 4. utramque ecclesiam orientalem pariter et occidentalem eosdem ut divina inspiratione conscriptos recepisse. 5. Si ex versione

(1) Satis est aperire sacros codices N. T. ut appareat sæpissime vel allegari vel alludi ad libros V. T. qui expresse de illis fiat specialis mentio, et nihilominus non solum sententiæ, sed sæpe verba ipsa afferuntur; idque ipsum factum est quoad libros deuterocanonicos. Ceterum apposite C. E. F. Molinié, auctor et ipse protestans ac Genevensis, in op. *Notice sur les livres apocryphes de l'ancien Testament*, Genève, 1828. in rem nostram scribit in considerationibus generalibus: « Mais, quelles que soient les causes accidentelles qui auront empêché d'ajouter de nouveaux livres au canon rédigé du temps d'Esdras... il nous semble que la synagoge de Judée, telle qu'elle était devenue, n'était plus seule compétente sur ce sujet, et que l'Eglise chrétienne, qui lui succédait, eut aussi cette compétence, comme la synagoge, du temps d'Esdras avait été juge des écrits antérieurs, même de plusieurs siècles. Or, nous avons vu quel cas les docteurs de l'Eglise primitive ont fait des livres que nous regardons maintenant comme apocryphes... et de plus nous avons vu que les apôtres y font de fréquentes allusions, et même qu'ils ne les nomment pas, comme ils ne nomment pas tous les livres de l'Ancien Testament qu'ils citent. »

Alexandrina factum esset, prout adversarii autumant, ut spectati fuerint uti canonice ac divini libri deuterocanonice eo quod in ecclesiis legerentur ad edificationem, tanquam divini et canonice recepti pariter fuissent tertius saltem Esdræ, et III, et IV. Machabæorum qui reperiebantur quoque in eadem Alexandrina versione, dum tamen isti rejecti ut apocryphi plane sunt (1). Quaquaversus igitur spectes novum hoc systema, patet esse falsum et ad arbitrium confectum. Hæc porro machina dissoluta, sua veluti sponte corrumpit quæ ex ejusmodi hypothesi ab adversariis sunt superstructa.

Ad 5. D. Id est solemniter decreto eos libros ecclesiæ per id temporis non retulerunt in canonem, ac prout sub hoc respectu eandem non tribuerunt extrinsecam auctoritatem libris deuterocanonice ac tribuerunt protocanonice, C. eosdem non spectarunt tanquam libros divinos Scripturamque sacram N. Latius namque patet notio libri *canonice* quam libri *divini*: omnis quippe liber canonicus divinus est, seu divinitus inspiratus, quo fit ut passim etiam a veteribus hæc promiscue voces usurpentur, at non e contra, cum possit aliquis liber divinus esse quin canonicus item sit, ejusmodi profecto erant libri qui postea in canonem ab Esdra ejusque cooperantibus adsciti sunt. Sic libri de quibus agimus censebantur quidem libri divini, at cum Ecclesia solemniter decreto, ut paulo ante diximus, eos in canonem non retulerit, canonice nec erant nec dici poterant. Hoc sensu apprimè intelliguntur quæ contraria videntur de his libris ab Ecclesiæ patribus affirmari. Interdum enim, uti mox videbimus, istos libros traducunt veluti dubie auctoritatis; negant eandem illis inesse auctoritatem quam habent libri canonice; pronuntiant inservere eos quidem adificationi, dogmatibus autem quæ in contentione veniunt confirmandis minus idoneos esse; interdum etiam ad *apocrypha* scripta illos ablegare videntur (2); attamen iidem ipsi libros hosce alibi vocant *Scripturam*, illorum auctores *prophetas* dicunt, iis innuntiant ad adstruenda fidei dogmata, libros appellant divinos, aliaque ejusmodi de ipsis pronuntiant.

(1) Etenim in editione versionis græcæ LXX. quæ jussu Sixti V. opera card. Antonii Carafa juxta vaticana codicem adornata est, ac iterum recusa Lutetia Paris. 1628. tres libri Esdræ reperuntur ita dispositi, ut liber I. qui inscribitur *à l'Esdras*, sive *sacerdos* respondeat libro Esdræ tertio, secundus respondeat nostro libro primo, liber Nehemias seu juxta nos etiam Esdræ secundus respondeat tertio in vers. LXX. Et eadem ratione leguntur in editione LXX. quæ ad fidem codicis Alexandrini sive Londinensis adornata est a J. Ernesto Grabe, et iterum a J. Jacobo Breitingero Tiguri Helvetiorum an. 1751. Rursum in editione Romana, et Parisiensi græcæ LXX. versionis tres habentur Machabæorum libri, quatuor autem in editione quæ ad fidem exemplaris cod. Alexandrini a Grabe et Breitingero recusa est.

(2) Multiplicem sensum hujus vocis *apocryphi* tum apud veteres tum apud recentiores scriptores multa eruditione declarat Justus Fontaninus, op. cit. *De antiquitatibus Horæ*, lib. II. cap. 3. § 5. quæ illic recoli possunt. Ad rem nostram quod spectat, perinde est liber *apocryphus* ac non ab omnibus probatus, ejusmodi erant libri quos nunc deuterocanonice vocamus; ab Eusebio vero Hist. eccl. lib. III. cap. 25. *ἀποκρυφῶν* dicuntur ad distinctionem eorum quos ipse vocat *ἐκκλησιαστικῶν*, qui omnium consensu recepti erant.

Quomodo hæc inter se componuntur? Nempe eam quam apposimus distinctionem inter libros canonicos et divinos. Quæ namque primo loco ex patribus attulimus intelligi debeat relate ad canonicitatem, quæ libri nostri destituti erant, et ad extrinsecam quamdam auctoritatem quæ scilicet carebant defectu testimonii solemniter ipsius Ecclesiæ: quæ vero secundo loco adduximus, Ecclesiæ mentem circa eorumdem divinam inspirationem ac intrinsecam vim patefaciunt (1).

Ad 6. N. Hæc pariter nova theoria adversariorum nostrorum omni est fundamento destituta. Non agebatur quippe de abusu aut præveniendō, aut coercendo; cum Melito Sardinus alique canonem ediderunt: sed res erat de veteri Hebræorum canone cognoscendo, et patefaciendo. Hæc de causa Melito peregrinationem suam in Orientem suscepit, nec tamen canonem Hebræorum omnino perfectum exhibuit (2). Origenes item profitetur se Hebræorum canonem exhibere (3). Concilium Laodicænum utpote particulare solos recensuit libros *canonicos*, qui nempe continebantur in canone Hebræorum omnium consensu recepto, adjecto tamen libro Baruch; de reliquis nihil silere donec ab Ecclesia universali aliquid decerneretur (4). Ne vero longiores simus, eadem aptari debet responsio patribus sive orientalibus sive occidentalibus qui nobis objiciuntur, quorum etiam scopus unicus fuit in suis catalogis librorum canonicorum eos tantum recensere qui in canone Hebræorum continebantur, quia reliqui, nondum canonice ab Ecclesia confecto, reipsa canonice nequaquam erant (5).

Ceterum ut positivis testimoniis elucescat veritas nuper data distinctionis inter libros canonicos et divinos, nonnulla hic subjicere præstat.

(1) Vel ex hac sola animadversione aperte deducitur vanam esse protestantium difficultatem, quod si Ecclesia statuit de canone Scripturarum, ipsa superior efficitur ipsis sacris Scripturis. Etenim per confectionem canonis Ecclesia nihil aliud præstat, quam solemniter edere testimonium circa divinitatem quam agnoscit in sacris litteris juxta antiquam traditionem, nosque certiores reddit quinam censeantur sint libri divini, quinam vero ab hoc numero excludendi. Nihil proinde intrinsecum addit ipsis Scripturis.

(2) De scopo Melitonis scribens ad Onesimum hæc habet Eusebius Hist. eccl. lib. IV, c. 26. « Universum veteris Testamenti libros, qui omnium consensu recepti sunt, statim in principio operis rececet. » Omittit porro in hac recensione Melito librum Esther, qui tamen, saltem quoad primam partem, certe canonicus semper habitus est.

(3) Etenim loc. cit. ex *comment.* in ps. I ita scribit Origenes: « Sunt autem viginti duo libri *juxta hebræos* hi: primus qui a nobis Genesis dicitur, » etc. opp. edit. De la Rue, tom. II, pag. 329.

(4) Celebratum est concilium istud juxta verisimiliorem septentiam an. 372. Cf. Cabassutum, *notitia concilii*. in hanc synodum, item Harduin. *Acta concilii*, tom. I, col. 778. Convenerunt autem ad hoc concilium patres *viginti duo*, non autem, ut scribit Dombre, *trente-deux*. Quoad libros N. T. omnes recenset præter *A. oalypsim*: jamvero si protestantibus esset auscultandum, qui urgent concilium Laodicænum ut opponant decreto Tridentino; deberet e canonem expungi hic liber quem tamen ipsi recipiunt. Cf. Cabassut. op. et loc. cit. ad can. LIX. Et hæc quidem in hypothesi de veritate can. LX. hujus concilii, quem tamen haud spernendis rationibus nonnulli critici uti adscitum habent.

(5) Intelligi id debet de Ecclesia universali, seu de ecclesia romana, nullum dubium, ut ex dictis patet, quod semper suum canonem habuerit.

sub finem sec. IV. aut sub initium sec. V. nihil aliud fecerunt quam in unum demum canonem redigere libros qui hactenus tacito vel expresso ecclesiarum consensu et usu uti divini ex antiqua traditione habebantur. Dicitur enim in conc. Carthaginensi VI. an. 409. celebrato: « Quia a Patribus ista accepimus in Ecclesia legenda » (1); et tamen dicuntur libri divini, Scripturae canonicae, qua sola animadversione totum aerum adversariorum aedificium de distinctione inter libros canonicos et ecclesiasticos plane labefactatur. Ruit insuper simul quod adjecit de oppositione ecclesiae Africanae contra auctoritatem orientalis ecclesiae et s. Hieronymi; de deceptione s. Augustini, Tertulliani ac Cypriani, addere poterant et aliorum omnium quos magno numero paulo ante recensimus una cum pontifice Innocentio I. qui eundem canonem tradidit Exuperio Tolosano (2), et Bonifacio qui africanum canonem probavit; isti porro omnes decepti turpiter sunt tanquam totidem stolidi, ne dicerentur decepti sapientes et acuti haeretici nostri (3).

Ad 8. N. Siquidem s. Augustinus cum fatetur solos protocanonicos in canone Hebraeorum extitisse, idem dixit quod alii omnes ante se jam dixerant eademque ratione ac illi se gesserant, se pariter gessit quoad alios libros in illo canone non contentos. Falsum est s. Augustinum in libro *Retractionum*, excusare se quod tanquam prophetam, seu auctorem inspiratum recensisset auctorem Ecclesiastici: sed solum abjudicat Salomoni, cui tum Sapientiam, tum Ecclesiasticum tribuerat (4).

Ad 9. Neg. Hanc illationem utpote ex falso supposito derivatam, ut abunde liquet ex dictis; haec enim non est theoria sive Augustini sive Africanorum, sed adversariorum nostrorum. Idem die circa ea quae de posterioribus scriptoribus affirmant adversarii, quod non satis adverterint ad systema a nostris protestantibus nunc demum excogitatum, ac de errore commentitio quem sanxit Tridentinum, quin duntis his insistamus.

Ad 10. D. Id est non defuerunt, qui nondum canone ab Ecclesia universali confecto excluderent a censu canonicorum librorum aut aliquos aut omnes libros deutero-canonicos, aut saltem de nonnullis dubitarint, Tr. vel C. ademerunt his libris divinam auctoritatem, juxta dicta, N.

Ac 1. non admodum sincere proferunt adversarii nostri quae ex Junilio Africano objiciunt. Nam non

(1) Apud Harduin. *Acta conc.* tom. I, col. 968. ubi cf. adnot. Harduin ad can. 47, conc. 5. Carthag.

(2) Dixi: Exuperio Tolosano; nam eruditus adversarius Exuperium dicit episcopum Tolosanum, Ev. de Tolède (pag. 28).

(3) Semper mira est haereticorum agendi ratio; si enim aliquid ipsis arridet, nullo licet aut paucorum testimonio innixi illud amplectuntur; si non placet, etsi conspiret universa antiquitas in eo stabiliendo, omnino respuunt; siquidem ipsi sunt iudices supremi.

(4) En ejus verba ex lib. II. *Retract.* cap. 4, n. 2. « De auctore libri quem plures vocant Scripturam Salomonis, quod etiam ipsum sicut Ecclesiasticum Jesus Sirach scripserit, non ita constare, sicut a me dictum est, postea didici, et omnino probabilius comperi non esse hunc ejus libri auctorem. »

Judith solum et libros Machabaeorum collocat inter libros mediae auctoritatis, sed libros praeterea Paralipomenon, librum Job, duos Esdrae, et librum Esther (1), deque his praecise pronuntiat quod non inter canonicas Scripturas currunt, quoniam apud Hebraeos quoque super hac differentia recipiebantur. Ex hoc solo loco specimen habemus tum doctrinae hujus auctoris, tum bonae, ut aiunt, fidei adversariorum, qui illum nobis objiciunt, ne cetera persequamur.

Falsum etiam est quod de catalogo Scripturarum in vigesimo primo Capitulari Caroli M. dicitur; nam non aliud de Scripturis sacris ibidem invenitur, quam admonitio ut sacerdos Dei de divina Scriptura doctus sit, ac totum Psalterium memoriter teneat (2).

S. Gregorius M. libros Machabaeorum vocat non canonicos per oppositionem scilicet ad canonem Hebraeorum (3) juxta dicta.

Eodem plane sensu loquitur Hugo a s. Victore qui recensuit solum Hebraeorum canonem (4).

Sincere non affertur quod ex Jo. Beletii objicitur; nec enim ipse scribit: *Hos non recipit Ecclesia*, sed: *Verum hos quatuor quidam non recipiunt, Ecclesia tamen eos approbat* (5); et hinc novum specimen sume bonae fidei adversariorum Ecclesiae.

Jo. Saresberiensis sibi tantum proposuit describere ex s. Hieronymo canonem Hebraeorum, ut ipse declarat (6). Loquens vero de libris Tobiae, Judith, et Machabaeorum qui non sunt recepti in canone (nempe Hebraeorum) quia fidem, inquit, et religionem aedificant, pie admissi sunt, scilicet ab Ecclesia (7), demum concludit, omnium V. et N. T. librorum unum eundemque auctorem esse Spiritum sanctum (8).

In Glossa ordinaria pariter canon Hebraeorum ex auctoritate Hieronymi praepositur, neque, ut aiunt adversarii, in posterioribus editionibus an. 1506. tractus qui contrarii sunt canonicitati apocryphorum (deutero-canonicorum) omittuntur (9); siquidem nulla erat ejusmodi omissionis ratio.

Ita etiam Hugo de s. Charo, qui canonem exhibet Hebraeorum, et ad mentem s. Hieronymi vocat apocryphos, sive *hagiographos* libros in canone non con-

(1) Cf. op. cit. *De part. div. legis*, Paris. 1536. cap. 5, collat. cap. 7. Animadvertendum praeterea est hunc auctorem recensere inter libros perfectae auctoritatis librum Ecclesiastici (cap. 5), et inter libros mediae auctoritatis *Canticum canticorum* (ibid.).

(2) Cf. apud Harduin. *Acta conc.* tom. IV, col. 961.

(3) Cf. Praefat. general. edit. Maur. opp. tom. I, § 16. ubi ipsi hanc difficultatem jamdiu a Molinae objectam disjiciunt.

(4) Cf. opp. ed. Venet. 1388. tom. I. *De Scripturis*, etc. cap. 6 et 7. ubi recenset juxta can. Hebr. libros XXII.

(5) Cf. *Hujus lib. officiorum explicationem* ad calcem *Rationalis div. offic.* Guillelm. Durandi. Venet. 1377. fol. 333, 2.

(6) Relato enim ex s. Hieronymo Hebraeorum canonem subdit: « Et haec quidem inveniuntur in Prologo libri Regum, quem Hieronymus vocat *galatum principum* omnium Scripturarum quae ab ipso de fonte Hebraeorum naverunt. » Cf. in *Biblioth. Patr.* Lugd. 1677. tom. XXII, pag. 468, col. 1.

(7) Ibid. pag. 469, col. 1.

(8) Ibid. col. 2.

(9) Sane in Bibliis sacris cum Glossa ordinaria Lugduni editis an. 1590. ac Sixto V. nuncupatis, prologus de canonicis et non canonicis libris eadem prorsus ratione legitur tom. I.

tentos, declaratque eos ab ecclesia recipi (1).

Guillelmus Ocham nec verbum hoc de argumento habet in objecto loco (2). Lyranus verbis utitur s. Hieronymi eodemque in sensu loquitur (3). Hornei jurisconsulti opus mihi comparare non potui; at praeterquam quod obscuri jurisconsulti sec. XIV. auctoritas haec in parte nimis exigua est, ex analogia licet con-jicere illum a ceteris non dissentire.

Dum videtur s. Antoninus non aliam tribuere auctoritatem libris deutero-canonicis quam eam quae doctoribus competit Ecclesiae, intelligi debet in ordine ad auctoritatem extrinsecam et canonicam nondum solemniter Ecclesiae decreto illis libris tributam; instructio enim ab Eugenio IV. Armenis data est, absoluto concilio Florentino. Utitur autem verbis s. Hieronymi quoad libros in canone Hebraeorum non contentos, et proficitur Ecclesiam hos libros recipere juxta datam superius a nobis distinctionem (4).

Idem de Tostato dixeris, qui tamen fatetur libros deutero-canonicos ab Ecclesia recipi uti authenticos (5).

(1) Sic enim scribit in *postillam super lib. Tobiae*: « Dicimus quod Hieronymus accepit hic diffusius hagiographa: ut scilicet includat apocrypha, quae ab ecclesia recipiuntur: quorum veritas manifesta est, sed auctor ignoratur, ut est Ecclesiasticus, Sapientia, Judith, Machabaeorum, Tobias, Pastor. » Cf. opp. edit. Venet. 1600. tom. I, fol. 375, 2. col. 1.

(2) Etenim adversarius allegat Ochamum *Diad.* p. 3, cap. 16. Porro ibi nil tale legitur. Cf. ejus opera edita a Gohasto in *Monarchia s. Rom. imperii*, Francof. 1614. tom. II, p. 785. Quod si in lib. III. Tractatus tertii cap. 16, p. 854. refert effatum s. Hieronymi assertentis « libros Ecclesiastici et Sapientiae legi in Ecclesia ad aedificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam », ac praeterea extendit ad libros etiam Judith et Tobiae quod dixit s. Greg. M. de libris Machabaeorum, non ad detrahendum horum voluminum auctoritati, haec protulit Ochamus, sed ut ostenderet nimis efficax argumentum inde desumi, defectu extrinsecae auctoritatis, seu solemniter Ecclesiae judicii, quo in alium librorum canonicorum referrentur, prout animadvertimus cum explanavimus illorum duorum patrum effata.

(3) Cf. in praef. *super librum Tobiae*. Ed. Lugd. 1590. tom. II, col. 1495.

(4) Scribit enim loc. cit. edit. Lugdun. 1586. tom. I, p. 65. de libris Sapientiae et Ecclesiastici, quos plures tribuebant Salomoni. De primo vero affirmat: quod « Apud Hebraeos nusquam est secundum Hieronymum, scilicet in numero authenticorum librorum ». Adjicit vero in hoc libro agi « de tractatu Judaeorum quem fecerunt ad Christum occidendum ». De altero vero scribit: « Quamvis sit plenus morali sapientia, et ideo ab Ecclesia receptus ad legendum, non tamen authenticus ad probandum ea quae veniunt in contentione fidei », quae sunt verba s. Hieronymi; adeoque eodem sensu accipienda sunt, quo paulo ante exposuimus. Ejus mens adhuc melius dignoscitur ex his quae ibidem scribit lit. III. cap. 9, § 12, p. 83. loquens enim de quinque libris deutero-canonicis quos Hebraei inter apocrypha ablegant, haec habet: « Ecclesia sancta tamen etiam apocrypha recipit ut vera, ut patet dist. 15. » Quae objicit adversarius non in loco ab eo allegato, sed legitur in *Summ. Theolog.* p. 5, tit. 18. cap. 6, § 2. edit. Veron. col. 1045.

(5) Etenim Tostatus seu Abulensis loc. cit. ab adversario expresse de libris Sapientiae, Ecclesiastici, Judith, Tobiae, et Machabaeorum scribit, eos uti authenticos recipi ab Ecclesia; suscipi ac legi ab Ecclesia etc. Cf. *Enarrat. in praefat. D. Hieronymi in lib. Evangel. s. Matth.* quae s. 1, 2 et 5. ac in *enarratione vero praef. 1. in Paralip.* Quae s. 7. exponit quo sensu libri qui extra canonem Hebraeorum reperuntur, recepti tamen sunt ab Ecclesia, apocryphi vocentur. Demum in *praef. in Evangel. s. Matth.* quae s. 1, 2 et 5. ac in revoise in quae s. 2. legitur quae proponit adversarius: id est ejus verba: « Imo nescit (Ecclesia) an Spiritus inspirati scriptores eorum dictaverint illos (libros) ». Idque asserit relative ad omnimodam certitudinem quam Ecclesia

Praefatio quae occurrit in Bibliis editis an. 1498. et 1506. eadem repetit quae tot alii auctores post s. Hieronymum dixerunt de canone Hebraeorum deque aliis libris ab Ecclesia receptis. Hos porro eosdem auctores secutus est card. Ximenes in sua Polyglotta Complutensi (1). Idem praestitit card. Cajetanus (2); hic tamen novitatis, ut solet, amore captus ulterius, quam par esset, progressus est in commentariis supra Scripturam, qui pedibus pavonis opportune admodum comparati a card. Pallavicino sunt (3); et in reprehensionem etiam suorum capropter Cajetanum incurrit (4).

Ad 11. N. Imo Graeci et hoc tempore, et aetate subsequenti convenerunt in admittendis uti divinis libris ab Ecclesia latina receptis, ut constat ex eo quod nulla unquam haec de re inter utramque ecclesiam excitata sit controversia. Quod si Leontius Byzantinus, Damascenus, Nicephorus uterque, Constantinopolitanus et Callixtus recensent canonem Hebraeorum, hoc ab ipsis fit absque detrimento aliorum librorum qui admissi ab Ecclesia sunt (5).

Ad 12. N. Etenim, ut patet ex hactenus expositis, concilium Tridentinum filium traditionis constantis et perpetuae Romanae ecclesiae secutum est in canone divinatorum Bibliorum sanciendo; traditio haec vixit in omnibus ecclesiis orientalibus et occidentalibus, quae quoad substantiam eosdem libros uti divinos tenuerunt non ad aedificationem solum, sed etiam ad firmanda fidei dogmata, ut omnia documenta ex patribus Graecis, et Latinis, ex Constitutionibus apostolicis, ex conciliis quae adduximus, evidenter ostendant; quibus plura alia praesertim post sec. IV. et V. adjicere possemus (6). His vero nullo modo opponuntur quae ex s. Hieronymo aliisque qui eum secuti sunt aut descripserunt, afferuntur ab adversariis, cum non loquantur nisi de libris canonicis in presso sensu, de

habebat de libris protocanonice, ex defectu ut saepius diximus, solemniter decreti nondum emissi, prout demum factum est in conc. Tridentino; alioquin non posset sibi ipsi constare.

(1) Cf. in *Prologo II. De his quae ad lectionem N. T. sunt praenotanda.*

(2) Cf. in *Comment.* in cap. X. lib. Esther ed. Lugd. 1639. tom. II, p. 400, col. 2.

(3) *istoria del conc. di trento*, lib. VI, cap. 17, n. 2.

(4) Cf. Melch. Con. *De loc. lib. 2*, cap. 11. in resp. ad sextum argum. Cajetanum in V. T. *hebraizare*, in *Novo erasmizare* in proverbium cessit. Certe Witackerus opp. ed. Herbomae an. 1590. pag. 60. Lutherum libros deutero-can. ex canone expungentem defendit exemplo Cajetani, qui ex can. N. T. epistolam Jacobi, II Petri, II et III Joan., Judae, Pauli ad Hebraeos, et partes controversas et alia quaedam sustulerat, de quibus Lutero nunquam venerit in mentem dubitare. Cf. Georg. Czappon *vindictae vulg. edit. Libror. Sabariae* 1798. tom. I, p. 55 seq.

(5) Satis est percurrere indicem loc. sac. Scripturae qui allegantur a s. Joan. Damasceno, ut pateat eum promiscue adducere testimonia ex lib. Sapientiae, Ecclesiastici et Baruch. Cf. ed. Le-Quien, qui in adnot. 1, ad cap. XVII. libri IV. *de fide Orthod.* observat s. Joan. Dam. canonem exscribere quem exhibuit s. Epiphanius in lib. *De pond. et mens. de quo superius diximus.*

(6) Ne prolixior sim in istorum catalogo texendo, cf. cit. Appendicem quam in praef. generali exhibet cl. Jos. Blanchinus in *Vindictis canonic. Scripturar.* De auctoribus qui ab apostolorum aetate usque ad sac. concil. Tridentinum canonicis divinis Scripturis indicem texerunt a pag. 3 ad 9. quorum plerique eundem catalogum sac. librorum sequuntur, qui confectus est a conc. Carth. III, et ab Innoc. I. et quem s. aet. est synodus Tridentina.